

KNJIŽEVNE TEME U ČASOPISU "LOVOR" IZ 1987.

DOPRINOS JAČANJU NACIONALNE I KULTURNE SVIJESTI

MARIJANA RAŽNJEVIĆ-ZDRILIĆ, doktorandica i asistentica Odjela za turizam i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zadru

SUMMARY

This paper analyzes the literary magazine *Lovor* which was published in 1897. Like other literary magazines of the period, *Lovor* had a short life, lasting only 12 issues, from January 10 to June 25 1897. Editor-in-chief of *Lovor* was a prominent Croatian writer Rikard Katalinić Jeretov. The aim of this paper is to show the impact of the *Lovor* on the development of cultural life and on the awakening of national consciousness in Zadar at the time. Quantitative and qualitative content analysis was applied to analyze the thematic structure of all literary genres published in 12 issues of the magazine: poems, sketches, short stories, reviews, various articles, travelogues and information / news. Research has shown that these kinds of literature in *Lovor* contributed to the development of cultural life in Zadar, spreading knowledge about Croatian culture, whether in poems, patriotic poems, sketches and short stories on social issues; articles with interesting information about Croatian writers and their works, or in the news / announcements in which readers had the opportunity to learn news from the cultural life of the country and from abroad, and about new poetry books and other literary works.

Ključne riječi: *Lovor*, Zadar, kulturni i književni života Zadra, analiza sadržaja

Uvod

Tiskovni mediji poznati su kao jedno od najstarijih sredstava javnog informiranja i oblikovanja javnog mnijenja, a novine se ubrajaju u jedno od njegovih najraširenijih oblika. Od prehistorijskog vremena može se pratiti pojava prvih oblika novina i novinskog oglašavanja. Izumom tiska Johanneasa Gutenberga 1444. godine razvilo se novinstvo u onom obliku kakvog danas poznajemo. Tisak je omogućio da vijest i znanje postanu dostupni svima, a ne samo povlaštenim pojedincima. Tek u 17. i 18. stoljeću novine dobivaju svoj suvremeniji oblik i to najprije u Engleskoj, jer je ona u to vrijeme bila jedna od najrazvijenijih zemalja svijeta u političkom, ekonomskom i društvenom smislu. U razvoju novinstva u Hrvatskoj značajnu ulogu imao je Zadar. U 19. stoljeću bio je jedan od najjačih novinskih središta u Hrvatskoj i svakako najjače novinsko središte Dalmacije, u kojem su objavljene i prve novine na hrvatskom jeziku *Kraljski Dalmatin* 1806. godine. O ulozi zadarskog novinstva u 19. stoljeću Josip Vidaković piše: *Zadarsko novinstvo u XIX. stoljeću imalo je još jednu izuzetnu i nadasve važnu ulogu, a to je doprinos razvoju našeg hrvatskog jezika i njegovo postupno uvođenje u javne ustanove i škole, buđenje nacionalne svijesti i očuvanju kulturnog naslijeđa, te integraciju Dalmacije s Hrvatskom.*¹ Osim novina, u Zadru je krajem 19. stoljeća izlazio i veliki broj ostalih tiskovina poput književnih, književno-poučnih i književno-znanstvenih časopisa u kojem su objavljivana mnoga djela uglednih hrvatskih književnika. Jedan od tih književnih časopisa bio je i časopis *Lovor* koji je izlazio u Zadru u 1897. te kasnije u 1905. godini. U radu će se analizirati časopis *Lovor* iz 1897. godine.

Zadar i Dalmacija u vrijeme druge austrijske vlasti

Godine 1814. Austrija je na Bečkom kongresu dobila Dalmaciju potpuno razrovanu i uništenu. Na čelu pokrajine nalazio se namjesnik, a cijela se pokrajina dijelila na četiri okružja: Zadar, Split, Dubrovnik i Kotor. U Zadru se nalazio prizivni sud. Upravu u Dalmaciji preuzeli su mnogobrojni činovnici koji su dolazili iz talijanskih zemalja unoseći svoj talijanski jezik. Tako je Austrija u školstvo uvela talijanski jezik kao službeni.

U vrijeme druge austrijske vlasti Zadar je dobio gimnaziju 1816. godine, 1829. otvara se prvi javni perivoj, 1832. osniva se Narodni muzej, 1833. dovršena je cesta koja je povezivala Zadar sa Zagrebom i Bečom, a 1838. godine stavljen je u upotrebu prvi moderni gradski vodovod.²

U drugoj polovici 19. stoljeća Zadar je bio središte pokreta za kulturni i nacionalni preporod Dalmacije. Izgrađeni su brojni javni i privatni objekti, a među njima i novo kazalište 1865. godine. U njemu je postojao veliki broj bogato uređenih trgovina i javnih prostora, luksuznih kavana, hotela, brojnih kulturnih društava, javnih knjižnica i čitaonica. Zadar je imao šest tiskara i u njemu je izlazilo oko 40 različitih novina i časopisa.³ U gradu su

1 Vidaković, J. *Povijesno-komunikološko značenje hrvatskog novinarstva (Zadar, XIX. st.)*. // Media, culture and public relations 1. / Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, 2002. str. 8.

2 Zadar u 19. i 20. stoljeću. <http://wikipedia.org/wiki/Zadar> (posjećeno 12. veljače 2010.)

3 Ibid

djelovali poznati hrvatski književnici: Ivo Vojnović, Rikard Katalinić Jeretov, Milan Begović, Vladimir Nazor, Antun Tresić Pavičić i mnogi drugi.

Rikard Katalinić Jeretov i *Lovor*

Rikard Katalinić Jeretov dao je ogroman doprinos Zadru u društvenom, kulturno-prosvjetnom, književnom, izdavačkom, humanitarnom i sportskom smislu. Proučavajući biografsku literaturu vezanu za ovog pjesnika, pripovjedača, novelista, književnog organizatora, urednika i izdavača, doznaje se kako je rođen 8. siječnja 1869. godine u Voloskom, Istra.⁴ Bio je poznat kao pjesnik mora, Hrvatskog primorja i Istre.⁵ Smatrao se i pjesnikom Zadra jer je 20 godina svog života proveo u Zadru boreći se prvenstveno protiv talijanske politike, za hrvatski Zadar. U Zadru je boravio tijekom dva razdoblja: prvo razdoblje od 1890. do 1897. godine i drugo od 1900. do 1913. godine. Godine 1928. odlazi u Split gdje je živio do ponovne talijanske okupacije 1941. godine. Iste godine je uhapšen i otpremljen u logor u Liparima, a nakon toga vraća se u Split gdje 29. rujna 1954. godine umire.

Književni rad Rikarda Katalinića Jeretova bio je iznimno bogat. Surađivao je u brojnim zadarskim listovima i časopisima sve do 1920. godine.⁶ Njegova književna djela najviše su objavljivana u *Narodnom listu*, potom u *Hrvatskoj* i *Hrvatskoj kruni*, urednika Ive Prodana. Nikoli Šimiću pomogao je u uređivanju književno-poučnog časopisa *Iskra* koji je izlazio u Zadru od 1891. do 1894. godine. Upravo nakon prestanka izlaženja *Iskre*, Rikard Katalinić Jeretov je, na nagovor drugih kulturnih djelatnika Zadra, pokrenuo i časopis *Lovor* čiji je bio urednik.⁷ U zadarskim listovima koristio je sljedeće pseudonime: Čika Jatagan, Dragan Zoranić, Jeretov, Joja Jatagan, Primorac, Rikard, R. K. Jeretov i Veljko Jeretov.⁸

Nakon povratka iz inozemstva, 1900. godine vraća se u Zadar gdje će ostati sve do 1913. godine. U ovom razdoblju njegova boravka u Zadru zalagao se za razvoj nakladničke djelatnosti. Sudjelovao je u osnivanju poduzeća *Hrvatska knjižarnica* koja je počela s radom 1901. godine. Treba naglasiti kako se sav prihod ostvaren od rada ovog poduzeća davao *Dobrotvornom društvu za pomaganje hrvatskih siromašnih đaka u Zadru*. Ovdje je istaknuta njegova humanitarna uloga u Zadru.

Pored književnog i nakladničkog rada, Rikard Katalinić Jeretov je, uz sav posao, imao vremena i za društveni rad u Zadru. Zalagao se i za izgradnju zgrade *Hrvatskog doma* u Zadru.⁹ Rikard Katalinić Jeretov ostat će zapamćen kao patriotski pisac i pisac mladih.

4 *Autobiografije hrvatskih pisaca* / priredio Vinko Brešić. Zagreb: AGM, 1997. str. 389-390.

5 Rikard Katalinić Jeretov. //Hrvatska enciklopedija 5, Hu-Km. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2003.str. 559.

6 Maštrović, V. Rikard Katalinić Jeretov i Zadar. //Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, knjiga 2. / Zagreb: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1965. str. 334.

7 Ibid

8 op. cit., str. 340.

9 op. cit., str. 339.

Lovor – književni časopis iz 1897. godine

U drugoj polovici 19. stoljeća, nakon *Zore Dalmatinske*, u Zadru je izlazio značajan broj novina i časopisa. Nesumnjivo je da su imali značajnu ulogu u hrvatskoj književnosti, ali su svakako bili važni za razvoj i jačanje kulturno-književnog života u Zadru.

Što bi to bio književni časopis? Među prvima definiciju književnih časopisa dao je Stanko Vraz koji ih je nazvao *književnim hambarima*, a Franjo Rački *svagdanji hljeb prosvjetljenih narodov*.¹⁰ Po Vrazu svrha književnih časopisa jest *udomavljati i onarodivati* duh putem znanosti i umjetnosti.¹¹ Svaki časopis ima tri zadatka: da informira, dokumentira i transformira društvo i vrijeme u kojem se nalazi. Kao najveća uloga književnih časopisa ističe se uspostava književnog kontinuiteta koja se od 40-ih godina 19. stoljeća putem časopisa može pratiti i provjeravati.¹²

U ovom radu bit će govora o književnom časopisu *Lovor* koji je izlazio u Zadru, u prvoj polovici 1897. godine. Bio je polumjesečni časopis – izlazio je dva puta u mjesecu, 10. i 25. Prvi broj izašao je 10. siječnja 1897., a zadnji 25. lipnja 1897. godine. Izašlo je 12 brojeva lista, imao je osam stranica, a tiskan je u tiskari *Narodnog lista*. S obzirom na političke prilike u Zadru u to vrijeme, niti jedan od navedenih časopisa, pa tako ni *Lovor*, nije dugo izlazio. U *Lovoru* su pjesme i ostala književna djela objavljivali poznati hrvatski književnici: Milan Begović, Vladimir Nazor, Marin Sabić i dr. Osim s domaćim suradnicima, časopis je surađivao i sa stranim. Jedan od njih bio je francuski publicist Joseph Ferrua.¹³

Glavni urednik časopisa bio je Rikard Katalinić Jeretov, koji je također objavljivao u *Lovoru*. Nažalost, zbog mnoštvo razloga, između ostalog i zbog političke situacije u to vrijeme, ali i zbog odlaska Rikarda Katalinića Jeretova iz Zadra u Pariz i London radi daljnjeg obrazovanja, časopis je prestao izlaziti nakon svega pola godine. U *Zadarskoj reviji* broj 4, iz 1952. godine, nalazi se tekst u kojemu Katalinić Jeretov navodi razloge prestanka izlaženja ovog iznimno kvalitetnog i vrijednog književnog časopisa: *Ispočetka je išlo sve dobro, a malo zatim već su se osjećale izvjesne neprilike, koje su najzad primorale da se "Lovor" obustavi. Najveći dio krivnje u tome imale su austrijske upravne vlasti, koje su svaki takav pothvat paralizirale ili pak potpuno onemogućavale.*¹⁴

U prvom broju *Lovora*, na prvoj stranici, urednik Rikard Katalinić Jeretov pozdravlja čitateljstvo. Kao što je već i spomenuto, *Lovor* je bio nasljednik časopisa *Iskra*-književno-poučnog časopisa koji je također izlazio u Zadru – *kolijevci hrvatstva*. Na nagovor ostalih kulturnih djelatnika, Katali-

10 Brešić, V. *Čitanje časopisa*. Zagreb: Matica hrvatska, 2005. str. 11.

11 op. cit., str. 34.

12 op. cit., str. 116.

13 Jerolimov P. *Lovor – književni polumjesečni časopis (10. siječnja 1897. do 25. lipnja 1897.)* // *Zadarska smotra*, časopis za kulturu, znanost i umjetnost, godina XLVII, broj 1-3. / Zadar: Matica hrvatska Zadar, 1998. str. 20.

14 D. Z. (tj. Katalinić Jeretov, R.) *Zadarski Lovor*. // *Zadarska revija*, god. I. / Zadar: Matica hrvatska, Ogranak Zadar, 1952. str. 57.

nić Jeretov odlučio je pokrenuti i uređivati *Lovor*, a suradnju su mu obećali ugledni hrvatski književnici u Dalmaciji.¹⁵

Časopis je objavljivao različite književne priloge, koji će se u radu odrediti kao: pjesme, novele, crtice, članci, putopisi, prikazi, obavijesti/vijesti.

Na posljednjoj stranici časopisa nalazio se prilog *Listak* u kojemu su objavljivane vijesti i obavijesti o novostima iz kulturnog života zemlje i inozemstva, predstavljala nova izdanja zbirki pjesma i ostalih djela.

Metodologija

Cilj rada je prikazati i osvijetliti kako je časopis *Lovor* iz 1897. godine utjecao na razvoj kulturnog života i buđenje nacionalne svijesti u Zadru. U tu svrhu korištena je kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja kojom se analizirala tematika književnih vrsta objavljenih u 12 brojeva časopisa *Lovor* u 1897. godini. Temeljna hipoteza rada je da je književni časopis *Lovor* utjecao na kulturno-književni život Zadra na kraju 19. Stoljeća, ali i na buđenje nacionalne svijesti i razvoj hrvatskog jezika.

Tablica 1. Književna tematika u *Lovoru* u 1897. godini

	LOVOR 1-3	%	LOVOR 4-6	%	LOVOR 7-9	%	LOVOR 10-12	%	UKUPNO	%
OPĆENITO	5	21,74	2	7,41	4	16,00	4	26,67	15	16,67
LJUBAVNA	3	13,04	4	14,81	3	12,00	4	26,67	14	15,56
RODOLJUBNA	4	17,39	7	25,93	3	12,00	1	6,67	15	16,67
PEDAGOŠKA	4	17,39	9	33,33	6	24,00	3	20,00	22	24,44
SOCIJALNA	7	30,43	5	18,52	8	32,00	2	13,33	22	24,44
RELIGIJSKA / MITOLOŠKA	0	0,00	0	0,00	1	4,00	1	6,67	2	2,22
UKUPNO	23	100,00	27	100,00	25	100,00	15	100,00	90	100,00

U tablici 1. prikazani su brojevi književnih priloga objavljenih u *Lovoru* u 1897. godini prema tematici. Budući da je književni časopis *Lovor* izlazio u svega 12 brojeva, tematika književnih vrsta praćena je trobrojno, odnosno od 1-3; 4-6; 7-9. i od 10-12. broja. Od 1. do 3. broja *Lovora* objavljena su 23 književna priloga u kojima se najviše obrađivala *socijalna tematika*, odnosno 30,43%, potom *općenito* 21,74%, a *rodoljubna* i *pedagoška tematika* bile su zastupljene u 17,39% književnih priloga. Najmanji broj književnih priloga bio je *ljubavne tematike*, odnosno 13,04%. Nije zabilježen niti jedan književni prilog *religijske/mitološke tematike*. Od 4. do 6. broja *Lovora* objavljeno je 27 književnih priloga. U promatranim brojevima najviše književnih priloga obrađivalo je *pedagošku tematiku*, odnosno 33,33%, potom

¹⁵ *Lovor*, br. 1., 10. siječnja 1897. str. 1.

socijalnu tematiku 18,52%, rodoljubnu 14,81% te općenito 7,41%. Kao ni u prethodna tri broja, nije zabilježen niti jedan književni prilog religijske/mitološke tematike. O 7. do 9. broja *Lovora* objavljeno je 25 književnih priloga, od čega je najveći broj obrađivao socijalnu tematiku odnosno 32,00%, potom pedagošku tematiku 24% i općenito 16,00%. Ljubavne i rodoljubne teme bile su zastupljene u 12,00% književnih priloga, a zabilježen je i jedan književni prilog religijske/mitološke tematike, odnosno 4,00%. U posljednja tri broja *Lovora* objavljeno je samo 15 književnih priloga što ukazuje na pad objave književno-literarnih radova u *Lovoru* prije prestanka njegovog izlaženja. Od 15 analiziranih književnih priloga, općenita i ljubavna tematika prevladavala je u 26,67%, dok je pedagoška tematika bila prisutna u 20,00% književnih priloga. Socijalne teme bile su zastupljene sa 13,33%, a rodoljubne i religijske/mitološke sa 6,67%. Ukupno gledajući, na temelju svih 12 analiziranih brojeva časopisa *Lovor*, vidljivo je da su pedagoška i socijalna tematika najvećim dijelom bile prisutne u istraživanim književnim priložima i to u 24,44% priloga, rodoljubne i općenite teme bile su zastupljene u 16,67%, a ljubavna tematika u 15,56% priloga. Najmanji udio činile su religijske/mitološke teme u samo 2,22% priloga.

Rezultati prvog dijela istraživanja na temelju kvantitativne analize sadržaja pokazali su da je časopis *Lovor* iz 1897. godine svojim radom i objavljenim književnim priložima utjecao na razvoj kulturno-književnog života Zadra obrađujući različitu tematiku, posebice pedagošku, što je između ostalog bilo iznimno važno za obrazovanje i prosvjećivanje građana Zadra, a samim time i za razvoj hrvatskog jezika. Isto tako veća zastupljenost rodoljubne tematike ukazuje na još jednu ulogu i zadatak ovog časopisa, a to je buđenje nacionalne svijesti krajem 19. Stoljeća, za vrijeme nacionalnog preporoda u Dalmaciji.

Kvalitativnom analizom sadržaja analiziran je po jedan književni prilog iz svake istraživane tematike: općenito, ljubavna, rodoljubna, pedagoška, socijalna i religijska/mitološka.

U tematici općenito za analizu je izabrana pjesma glavnog urednika časopisa *Lovor* Rikarda Katalinića Jeretova pod naslovom *Smrti* objavljena u trećem broju, 10. veljače 1897. godine.¹⁶ U pjesmi autor naziva smrt kraljicom svijeta jer vlada čitavim svemirom. Za njega je smrt nepotkupljiva, što znači da je ni najbogatiji ljudi na svijetu ne mogu potkupiti, jer ona uzima i bogate i siromašne kada za to dođe vrijeme. Osim glavnog urednika i drugi književnici i suradnici obrađivali su općenitu tematiku u *Lovoru*, između ostalog i Dinko Sirovica, Nikola Ostojić, Ivan Krnic, Riza ef Dautović, Mihovil Nikolić, Vladimir J. Teharski, Mavro Špicer i dr.

Novela Vjekoslava Jelavića *Milena* ljubavne je tematike koja govori o dvoje mladih ljudi – Mileni i Juliju. Milena je bila prekrasna djevojka, punih i zaobljenih obraza, prekrasnih usana i vragolastih očiju. Za njom su uzdisali mnogi muškarci iz sela pa tako i Julijo, koji bi je susretao svakog dana kada bi se vraćao iz lova. Žudio je za njom jako: *Koliko se kajah iza toga, što se nijesam bacio na njene grudi, što joj nijesam obasuo one čudotvorne oči*

¹⁶ *Lovor*, br. 3., 10. veljače 1897., str. 17.

*vrelim poljupcima i priznao joj, koliko je ljubim.*¹⁷ Nakon njenog obećanja da će se vidjeti sutradan, tu cijelu noć Julijo nije mogao oka sklopiti.

U nastavku ove novele, objavljene u šestom broju *Lovora*, Julijo Mileni priznaje da je zaljubljen u nju. Bojao se da će ga odbiti, no Milena je nepomično i hladnokrvno sjedila pored njega. Julijo ju je privukao sebi i poljubio. Njezine usne tiho su prošaptale da i ona njega voli. *Da, ona me je ljubila prvom, najiskrenijom ljubavi. Što se mene tiče i ja bih se bio zakleo, da sam ju ljubio, ali danas, kad hladno o svemu razmišljam, mislim da je u onome času od ljubavi bila u meni mnogo jača čežnja, da udovoljim svojoj strasti.*

¹⁸ Nakon nekog vremena počeli su živjeti zajedno. Julijo na ženidbu nije ni pomislio, a bio je primoran otići raditi u obližnji grad. Teška se srca rastao od Milene. Nije ga bilo 15 dana. Kad se vratio, našao ju je smrtno bolesnu u krevetu. Bolovala je od upale pluća. Čim ga je ugledala željela mu je dati poljubac. Dok je ležala u smrtnoj postelji Julijo joj je obećao brak, a ona se silno razveselila. *Iza moje ponude, ona nije više vjerovala, da će umrijeti, nadala se, da će ju ljubav, ta svemoćna sila spasiti. S tom je iluzijom i izdah-nula...* ¹⁹ Organizirao joj je lijepi sprovod i dao izraditi nadgrobni spomenik s mramornom pločom na kojoj je bila isklesana riječ ljubav. Često je posjećivao njezin grob i razmišljao o životu i smrti. Došao je do zaključka, da je smrt, iako tragična, najljepša sinteza životne analize.

Kao što je već prethodno navedeno, neosporan je značaj ovog časopisa za buđenje “uspavanog” hrvatskog naroda u razdoblju nacionalnog preporoda u Dalmaciji. To se najviše očituje u brojnim rodoljubnim pjesmama (budnicama) objavljenim u *Lovoru* u 1897. godini. Jedna od njih je i pjesma Rikarda Jeretova *Gori srca! Gori srca!* Riječ je o domoljubnoj pjesmi u kojoj urednik *Lovora* budi i poziva hrvatski narod da se sa svojom borbom i zajedništvom udruži i otjera protivnike. Kaže kako narod ne smije dozvoliti da bude u ropskom položaju te poziva sve hrvatske književnike da svojim djelima pokidaju “*robske uze*”.

*Sa barjakom sviesti prave
Razganjajmo crnu tminu,
Tako ćemo uzveličat
Sebe, našu otadžbinu.*²⁰

Pedagoška tematika bila je najzastupljenija u časopisu *Lovor* u istraživanoj godini i to ponajviše u proznim književnim vrstama – crticama, ali i člancima. Čitatelji su tako imali prilike doznati više o mnogim hrvatskim književnicima i njihovim djelima, npr. o Jurju Barakoviću i njegovoj *Vili Slovinki*, Petru Preradoviću i *Planinama*, Stjepanu Buzoliću i njegovoj zbirci pjesama *Bog, rod i sviet*, prvoj hrvatskoj akademiji, važnosti estetskog odgoja u pučkim školama, kineskom kazalištu i ugostiteljstvu, a izdvajaju se i Špicerove poučne i korisne *Iskrice*.

¹⁷ *Lovor*, br. 5., 10. ožujka 1897., str. 35.

¹⁸ *Lovor*, br. 6., 25. ožujka 1897., str. 43.

¹⁹ *Ibid*

²⁰ *Lovor*, br. 5. 10. ožujka 1897., str. 36.

Za kvalitativnu analizu, kao predložak ove tematike, uzet je članak Dujma Srećka Karamana *Prva akademija hrvatska* objavljen u prvom, drugom i petom broju *Lovora*. Na početku članka, autor govori kako je Dalmacija jedna od rijetkih pokrajina svijeta koja je toliko pretrpjela. *Naš je narod robstvo trlo, a nada u bolje nije ga odnikle kriečila.*²¹ Jedina utjeha i nada u bolje sutra bila je u potrebi da se narod moralno i književno razvija. Hrvatski je jezik, po autoru, *nestlačiv*, a hrvatski narod *robovi bez oca, majke, brata i sestre i kuće*. No smatra da to neće biti tako vječno te da će jednog dana zasjat sunce i hrvatskom narodu.

Mlečani su, gdje su god mogli, ograničavali razvoj hrvatske kulture i prosvjete-zabranjivali su otvaranje srednjih škola, pa tako u to vrijeme nije bilo niti jedne srednje škole u Dalmaciji. *Ne samo što su nam jezik proganjali u društvu i u crkvi, nego nije bilo ni jedne srednje škole gdje da se čovjek izobrazi, pa bilo i u tudjem finom jeziku. Sudjeno nam je bilo, da čamimo u neznanstvu, u gluposti.*²² Ipak u Splitu se poduzimaju neke akcije s namjerom objavljivanja rječnika i slovnica uz pomoć nadbiskupa Cupillija.

Mjesta na kojima su se ljudi okupljali i družili zvali su se *siela*, a jedno od takvih bilo je i društvo učenjaka u Splitu u kojemu su se okupili: Jerolim Papalić, Placid Gregorijanić, Jerolim Martinčić, Nikola Matulić i Marko Marulić. Autor navodi koja su društva osnovana u to vrijeme: u Zadru 1694. godine osnovano je društvo *Degl'Iucaloriti* i *Dei Ravvivati* i 1787. *Academia Economica*, u Dubrovniku društvo *Dei Concordi* i *Degli Oziosi* i u Splitu 1774. godine *Pubblica Società Economica di Spalato*. Ipak navedena društva nisu urodila plodom jer je u njima prevladavao isključivo talijanski jezik. Jedino društvo koje se služilo hrvatskom jezikom bila je Hrvatska akademija u Splitu i ono je bilo prvo i jedino hrvatsko narodno književno društvo do utemeljenja Jugoslavenske akademije.

U drugom broju *Lovora* objavljen je nastavak ovog članka u kojem autor veliča grad Split. Po njemu, Split je u to vrijeme bio najjači trgovački, kulturni i politički centar Dalmacije uz Dubrovnik. Prva hrvatske akademija u Splitu bila je smještena u podnožju Marjana u Velikom Varošu. Splićanin Ante Kuzmanić u djelu *Braća Ante, Frane, Petar Ergovac-Ivan Petar Martiniš Marki-Josip de Marki, dobročinci splitski*, objavljenom u Zadru 1871. godine, donosi podatke o smještaju Akademije koje je dobio od Josipa de Markija. Navodi da je pravi začetnik ove ustanove bio Ivan Petar Markić-sin poznate splitske obitelji. On je ujedno bio i predsjednik Akademije. *Ivan Petar Markić bijaše čovjek mnogo izoražen i vele cienjen u svojoj domovini. Sin imućne kuće, učio u Padovi, potla proputova dobar dio Evrope, gdje je imao prigode da se znanstveno obogati, da se upozna s višim potrebam kulturnog života, a namjera mu je bila da presadi u svoj rodni grad plodove svog izkustva. Priklon austrijskoj kući, učini istoj liepih usluga idjući naročito u Rim i Napulj. Preminuo je u Mletcima dne 25 ožujka godine 1733.*²³ Preveo je na hrvatski djelo *Hvala Svetih, ali govorenja zabilježena priko godišta*, a s francuskog

21 *Lovor*, br. 1., 10 siječnja 1897., str. 6.

22 op. cit., str. 7.

23 *Lovor*, br. 2., 25. siječnja 1897., str. 15.

jezika preveo je djelo *La politica de' conquistatori* u Mlecima 1708. godine koje je posvetio knezu Eugenu od Savoje. I poznati splitski pjesnik Jerolim Kavanjin hvalio je Ivana Petra Markića govoreći da je bio izvrstan govornik. Bio je zadnji nasljednik Markića, a naslijedila ih je obitelj Martinić-Markić. Nakon smrti posljednjeg potomka obitelji Martinić-Markić, cijeli svoj imetak su oporučno ostavili splitskom hospiciju *Zadužbina Martinis-Marki* u čijem je sastavu bila i bogata knjižnica u kojoj se nalazio jedini primjerak prvog akademijinog djela. Autor članka žali što postoji vrlo mali broj podataka o prvoj hrvatskoj akademiji. Ne zna se koje su osobe bile članovi ovog društva niti o njihovom književnom radu.

U trećem broju *Lovora* objavljen je treći dio članka u kojem autor nastavlja govoriti o ulozi prve hrvatske akademije u ono vrijeme. Tako navodi osobe iz kulturnog života Splita koje su se zalagale za razvoj hrvatskog jezika: Marko Pavišić, otac Vieko Dudan, Alberto Papalić, Angelo Dalla Costa, Placido Gregorijanac, Nikola Bianković, Jerko Kavanjin, Ivan Patrizio i drugi. Drugo izdanje Markićeva prijevoda objavio je 1728. godine Ilija Lukinić u Zagrebu, što je u ono vrijeme bilo uistinu rijetkost. I biskup makarski i neretvanski, Nikola Bianković, koji je bio dobar Markićev prijatelj, dao je na talijanskom jeziku svoj komentar o Markićevom prijevodu. U njemu pohvaljuje Markića govoreći kako zaslužuje slavu i pohvalu cijelog ilirskog naroda. Osvrće se i na Kavanjanina čije je djelo *Bogatstvo i uboštvo* 1861. godine objavio, kako on kaže, *prvi sin potlačene Hrvatske* Josip Juraj Strossmayer. Kavanjin je bio oženjen za Markićevu sestru. Rodio se 1640. godine u Splitu, a umro 16. studenog 1714. u istom gradu.

Obrazovao se u Splitu, potom u Padovi, a u Split se vratio 1699. godine gdje je živio u raskošnom ljetnikovcu na podnožju Marjana. Godine 1764. i 1784. u Splitu je harala kuga, pa je njegov ljetnikovac preuređen u bolnicu. Svoje umirovljeničke dane provodio je baveći se poljodjelstvom, ali i pisanjem, u ljetnikovcu je napisao svoje poznato djelo – ljetopis *Bogatstvo i uboštvo*. Čitatelji su također imali prilike doznati da su i splitski nadbiskupi Stjepan Cosmi i njegov nasljednik Stjepan Cupilli podupirali razvoj ove ustanove. Stjepan Cupilli namjeravao je sagraditi sjemenište na Lučcu kod crkve sv. Petra i tiskarnicu u Splitu, ali iznenadna smrt prekinula je njegove planove. Osnivanje hrvatske akademije nije samo prihvaćeno s oduševljenjem u Splitu, već i u drugim gradovima: *Misao hrvatske akademije ne samo što je u Spljetu radostno prihvaćena, nego su se i van Spljeta radovali tomu plemenitom društvu, kojemu je bio cilj: uzgojiti i uresiti hrvatski jezik i podići ga do književnosti, kano što učiniše i dubrovčani.*²⁴

Radost zbog utemeljenja prve hrvatske akademije iskazao je i zadarSKI kanonik Ivan Tanzlingher-Zanotti, utemeljitelj zadarskog društva *Degli incoloriti*, slanjem pohvale upravi društva, koja, kako kaže autor, nažalost nije sačuvana. Iako je Tanzlingher bio njemačkog porijekla, on je ipak sebe smatrao Hrvatom. Po autorovim pretpostavkama, brojeći od izdanja Markićeva djela pa sve do Cupillijeva izvješća, prva hrvatska akademija postojala

²⁴ op. cit., str. 31.

je desetak godina. U njoj se intenzivno radilo i stvaralo, a u prilog tomu ide Markićev predgovor, Tanzlingherovo pismo, Kritonićev odgovor na pismo i Cupillijevo izvješće. Razlozi zatvaranja hrvatske akademije bili su mnogobrojni: izdavanje knjiga u to vrijeme bilo je jako skupo, nadalje postojao je mali broj učenjaka koji se zalagao za opstanak ovog društva i, kako kaže autor: *možda se i tu uvukla politika Serenesime* ²⁵.

Ovim člankom autor je htio ukazati na važnost ovog društva za grad Split i Dalmaciju te na rodoljublje koje su splitski plemići pokazali u vrijeme mletačke vladavine. Tješila ih je pomisao da je ovo društvo zamijenila jugoslavenska akademija u Zagrebu koja će nastaviti raditi s istim ciljem kao i splitska akademija, a to je prosvjećivanje hrvatskog naroda.

Književni prilozi *socijalne tematike* u svom su fokusu najčešće imali siromaštvo i bolest. U noveli J. Bilića pod naslovom *Cvijan* autor govori o mladiću Cvietku kojeg su od milja zvali Cvijan. Bio je niskog rasta i oštećena vida pa su ga u selu zvali *škiljavi Cvijan*. Oko njega su se uvijek okupljala djeca jer ih je uveseljavao svirajući diple. Jednoga dana stric ga je otjerao da ide zarađivati u svijet. Od tada su mještani pričali razne priče o Cvijanu: jedni su govorili da je otišao s prosjacima u Posavinu, a drugi da je otišao u Makedoniju. Nakon nekog vremena vratio se Cvijan u selo. Susjedi i ostali mještani nagovarali su ga da se već jednom oženi. Čak su mu pronašli potencijalnu ženu – staru udovicu Špuru. Veseli Cvijan organizirao je svadbu: *Pomrčina kô u rogu. Cvijan izkupio društvo, sve mladjariju, nalio plosku rakije, dvaestak flišeka, da se pri potrebi oglasi, nek se znade, da se ženi najstariji sin pokojnoga Prže, pa jallah!* ²⁶ Međutim, jadni Cvijan nije znao što su mu mještani spremili za iznenađenje. U staru udovicu preobukao se dječak Zuber. *Izpod pregljače se ugledale modre muške gaće...* ²⁷ Narugali su mu se, a on je nedugo nakon ovog događaja otišao iz sela.

Religijska/mitološka tematika u *Lovoru* je bila zastupljena u samo dva književna priloga. Za analizu sadržaja odabrana je religijska pjesma *Na veliki petak*, autora Vladoja S. Jugovića. U pjesmi autor je odabrao biblijsku tematiku. Tema je vezana za Isusovu smrt. Opisuje se Isusovo golo i izmrcvareno tijelo razapeto na križu i čelo s trnovitim vijencem ispod kojega su kapali krv i znoj.

*Mirno je i ono golo, izmučeno tijelo.
Ubijeno je.
Ubili ga ljudi.
I bura buči jače – silnije –
Sijevnu bljesak.
Pogledam oči Spasa – Boga čovjeka.
Ugašene su – praštaju.”* ²⁸

²⁵ *Lovor*, br. 5., 10. ožujka 1897., str. 39.

²⁶ *Lovor*, br. 3., 10. veljače 1897., str. 18.

²⁷ *Ibid*

²⁸ *Lovor*, br. 11., 10. lipnja 1897., str. 84.

Ova biblijska priča poslužila je autoru da uputi čitateljima *Lovora* poruku kako trebaju jedni drugima opraštati i govoriti istinu kao što je Isus oprostio onima koji su ga i razapeli na križ.

Zaključak

U 19. stoljeću Zadar je bio središte kulturnog i nacionalnog preporoda u Dalmaciji. Za razvoj i jačanje kulturno-književne sredine u Zadru ključnu ulogu odigrali su mnogobrojni književni i književno-poučni časopisi koji su izlazili krajem 19. stoljeća. Među njima bio je i časopis *Lovor* koji je izlazio u 1897. godini. *Lovor* je imao kratki vijek trajanja – pola godine–što je bila karakteristika većine književnih časopisa toga doba. Bio je polumjesečnik, imao je osam stranica i izašao je u svega 12 brojeva. Njegov glavni urednik bio je ugledni hrvatski književnik Rikard Katalinić Jeretov.

U *Lovoru* su čitatelji imali prilike čitati različite književne priloge: pjesme, crtice, novele, prikaze, članke, putopise i obavijesti/vijesti. Tako je u 12 brojeva *Lovora* objavljeno 37 pjesama, 20 crtica, 10 članaka, 8 novela, jedan putopis, jedan prikaz i jedna obavijest/vijest. Kvantitativnom analizom sadržaja utvrđeno je kako je najveći broj književnih priloga u *Lovoru* obrađivao *pedagošku* i *socijalnu tematiku*, što ukazuje na važnost i ulogu ovog časopisa u obrazovanju i prosvjećivanju građana Zadra, a samim time i u razvoju hrvatskog jezika. Isto tako veća zastupljenost *rodoljubne tematike* ukazala je na još jednu ulogu i zadatak ovog časopisa – buđenje nacionalne svijesti za vrijeme nacionalnog preporoda u Dalmaciji. Kvalitativnom analizom sadržaja analiziran je po jedan književni prilog iz svake istraživane tematike: *općenito, ljubavna, rodoljubna, pedagoška, socijalna i religijska/mitološka*.

Iako je ovaj časopis izlazio svega pola godine, u 12 brojeva njegova izlaženja pokazao se kao ozbiljan i poučan časopis koji je uvelike pridonio jačanju nacionalne i kulturne svijesti hrvatskog naroda i hrvatskog jezika krajem 19. stoljeća u Zadru.

LITERATURA

- Lovor, god. I. Br. 1. U Zadru, 10. siječnja 1897.
- Lovor, god. I. Br. 2. U Zadru, 25. siječnja 1897.
- Lovor, god. I. Br. 3. U Zadru, 10. veljače 1897.
- Lovor, god. I. Br. 4. U Zadru, 25. veljače 1897.
- Lovor, god. I. Br. 5. U Zadru, 10. ožujka 1897.
- Lovor, god. I. Br. 6. U Zadru, 25. ožujka 1897.
- Lovor, god. I. Br. 7. U Zadru, 10. travnja 1897.
- Lovor, god. I. Br. 8. U Zadru, 25. travnja 1897.
- Lovor, god. I. Br. 9. U Zadru, 10. svibnja 1897.
- Lovor, god. I. Br. 10. U Zadru, 25. svibnja 1897.

Lovor, god. I. Br. 11. U Zadru, 10. lipnja 1897.

Lovor, god. I. Br. 12. U Zadru, 25. lipnja 1897.

Autobiografije hrvatskih pisaca / priredio Vinko Brešić. Zagreb: AGM, 1997.

Brešić, V. Čitanje časopisa. Zagreb: Matica hrvatska, 2005.

D. Z. (tj. Katalinić Jeretov, R.) Zadarski Lovor. // Zadarska revija, god. I. / Zadar: Matica hrvatska, Ogranak Zadar, 1952.

Hrvatska enciklopedija, sv. 5. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2003.

Jerolimov P. Lovor – književni polumjesečni časopis (10. siječnja 1897. do 25. lipnja 1897.) // Zadarska smotra, časopis za kulturu, znanost i umjetnost, godina XLVII, broj 1-3. / Zadar: Matica hrvatska Zadar, 1998.

Maštrović, V. Rikard Katalinić Jeretov i Zadar. // Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, knjiga 2. / Zagreb: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, 1965.

Vidaković, J. Povijesno-komunikološko značenje hrvatskog novinarstva (Zadar, XIX. st.). // Media, culture and public relations 1. / Zagreb: Hrvatsko komunikološko društvo, 2002.

Zadar u 19. i 20. stoljeću, <http://wikipedia.org/wiki/Zadar> (12. veljače 2010.)